

Bostulpen in Sibillini Nationaal Park, Italië (Foto: ©Paul Harcourt Davies, Greenwings Tour Leader)

Bostulpen uit Bologna

Nederland is internationaal bekend als het land van de gekweekte (tuin)tulp. Deze tuintulpen zijn niet inheems in Nederland maar in de 2e helft van de 16e eeuw hier naar toe gekomen uit het Ottomaanse rijk. Deze tuintulpen werden vrijwel meteen gekweekt in tuinen van liefhebbers en later ook op grotere commerciële schaal. Voor bijzondere exemplaren werden in de eerste helft van de 17e eeuw enorme bedragen betaald.

Tekst: Willem van Riemsdijk

Foto's: Trudy van Riemsdijk-Zandee

Minder bekend is de geschiedenis van de bostulp of wilde tulp: *Tulipa sylvestris*. Deze tulpensoort is ongeveer gelijktijdig met de tuintulp naar de Nederlanden gekomen. De bostulp kan echter verwilderen terwijl de tuintulp dit niet doet. De bostulp wordt gezien als een van de mooiste Stinzenplanten en wordt

in het Fries wel de 'Keningin fan de Stinzenblomkes' genoemd. Rembert Dodoens (Dodonaeus) beschrijft in 1568 als eerste de bostulp gebaseerd op de bollen die hij kreeg van de arts/kruidekundige Matthias de Lobel (ook de l'Obel of Lobelius). De Lobel heeft de bollen vermoedelijk rond 1565 opgegraven in de Cevennen in Zuid-Frankrijk en heeft ze opgestuurd naar kennissen in de Zuidelijke Nederlanden.

Twee typen bostulp

In 1576 beschrijft de Lobel bostulpen uit de omgeving van Bologna, Italië. Deze exemplaren zijn groter dan die uit Zuid-Frankrijk en tevens ruiken ze heerlijk. Er komen ook planten voor met twee bloemen aan een stengel, wat niet voorkomt bij de bostulpen uit de Cevennen. De planten uit Bologna werden door de Lobel Bononiensis *Lilionarcissus luteus*, sive *Tulipa* genoemd. Vertaald is dit: De Gele Lelienarcis van Bologna, of Tulp. De bostulpen uit de Cevennen behoren tot het type *australis*. De twee typen bostulp verschillen in het aantal chromosoomparen. *Australis* is diploid en *sylvestris* tetraploid. Hoewel de Lobel vermoedelijk de ondersoort *australis* opstuurde naar de Zuidelijke-Nederlanden behoren de planten die we thans aantreffen in Nederland vrijwel zeker tot de *sylvestris*-groep zoals blijkt uit recent onderzoek van Anastasia Stefanaki. Planten van het type *australis* groeien in het wild in relatief arme grond in bergachtig gebied. De *sylvestris* planten daarentegen prefereren een relatief vruchtbare kalkrijke grond die vochtig is en goed gedraineerd op een zonnige locatie.

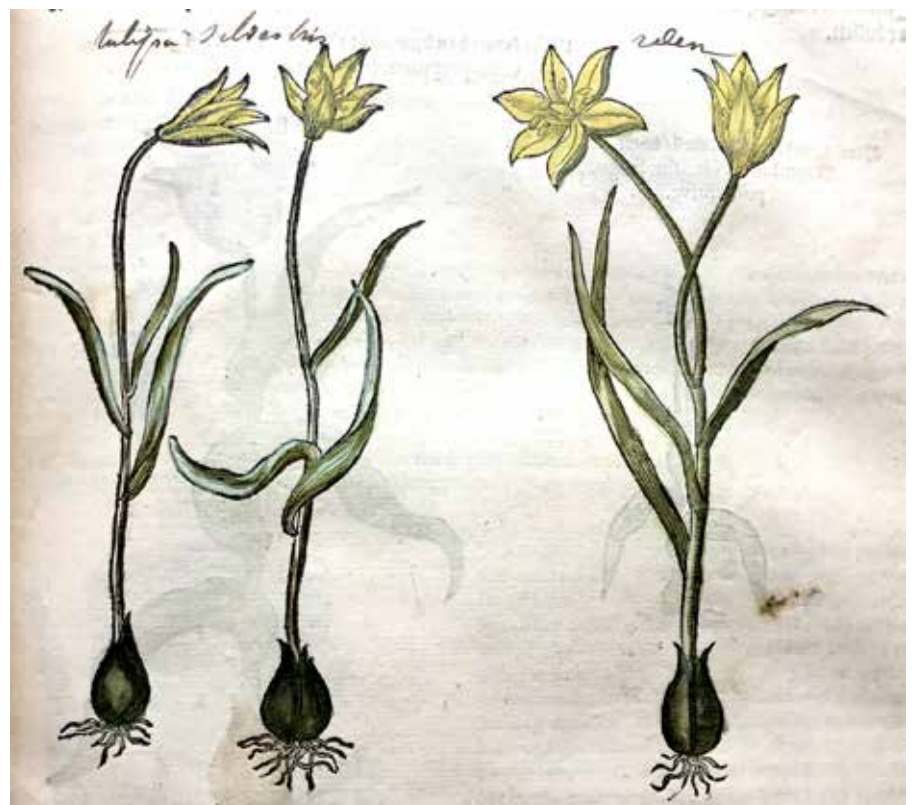

Ysbrechtum, Epema State

Celle

De grootste vindplek in NW Europa van bostulpen is Celle in Noord-Duitsland waar meer dan 8 miljoen planten voorkomen verdeeld over 5 parkachtige histo-

rische tuinen waarvan de oudste dateert uit de 17e eeuw, terwijl de jongste plek stamt uit de 19e eeuw. Uit Duits onderzoek van de tulpen in Celle blijkt dat, als de bollen heel dicht staan (700/m²), er weinig

Bostulp, Matthias de Lobel uit *Kruydtboeck* 1581

Bostulpen in het grensgebied tussen Denemarken en Duitsland, bij Seebüll

exemplaren bloeien. De beste bloei komt in Celle voor als de planten op een grastalud groeien.

Voorkomen in Nederland

De vroegste vermelding van een vindplaats van bostulpen in Nederland is afkomstig uit deel 5 van de Flora Batava (1828): ‘Dezelve is in ons Land het eerst gevonden door den heer Six, om het slot van Hagesteijn, waar zij in 1824, na verloop van meer dan 50 jaren, door de heer Bergsma is wedergevonden’. In 1774 was deze plek dus al bekend. Inmiddels is het kasteel afgebroken en is er geen bostulp meer in deze omgeving te vinden.

De Flora Batava noemt verder onder andere Ferwerderadeel en Weidum in Friesland als vindplaatsen en een grote plek bij Hoorn. In Ferwerderadeel ligt de Harsta State. De Flora Frisica van Bruinsma uit 1840 vermeldt nog meer vindplaatsen waaronder Stiens, Cornjum, Jelsum, en de Prinsentuin in Leeuwarden.

Bermen

In een reisverslag uit 1828 staat vermeld dat in sappige bermen langs de weg van Bologna naar Modena veel bostulpen bloeiden. Veel later, in 1929, beschrijft Sir A. Daniel Hall dat hij gezien heeft dat er bossen met deze bostulpen uit de omgeving van Bologna naar de

markt werden gebracht. Dit jaar vonden we langs enkele tweebaans wegen in het Duits-Deense grensgebied schitterende bloeiende bostulp vegetaties over een vrij grote afstand in de wegberm. De wegen liggen daar verhoogd in een drassige omgeving. De bermen zijn dus gevormd bij de aanleg van de weg. In Denemarken zagen we ze langs de Flensborglandewej bij Jejsing richting Seebüll en aan de Duitse kant van de grens langs de Gotteskoogstrasse, Aventofter strasse. Een soortgelijke situatie treffen we aan in Nederland in de buurt van Marssum. Daar is ook het Poptaslot. De berm van de Ryksstrjitwei, ventweg van de A31, van Dronrijp naar Marsum ligt op een zuidhelling langs een sloot en op sommige plekken langs deze weg bloeien de bostulpen heel rijk. Het water in de sloot reflecteert het licht wat mogelijk bijdraagt aan de bloei van de tulpen in een verder vrij ruige grasberm.

Bostulpen in de wegberm bij Marsum

Onderzoek Anastasia Stefanaki

Bij zijn komst naar Friesland in 2012 raakte Willem van Riemsdijk (Stinze-Stiens) gefascineerd door de geschiedenis van stinzenplanten. Hij schreef hierover regelmatig. In 2020 gaf hij Anastasia Stefanaki opdracht voor onderzoek naar de *Tulipa Sylvestris*. Zij heeft daarop uitgebreid onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de bostulp als postdoc onderzoeker bij Naturalis, Leiden en bij Wageningen Universiteit (WUR). De onderzoeksopdracht was tweeledig: enerzijds onderzoek naar de geschiedenis van de bostulp, anderzijds genetisch DNA onderzoek. Het eerste deel heeft o.a. geresulteerd in een artikel in het tijdschrift *Scientific Reports* (2022/12:9786, *Nature Portfolio*): 'Tracing the introduction of the tulip that went wild (*Tulipa sylvestris*) in sixteenth-century Europe.' Aan het tweede deel wordt nog gewerkt. Dit artikel is mede gebaseerd op haar onderzoek.

Anastasia Stefanaki verzamelt materiaal voor onderzoek

Onkruid in de wijngaard

Tulipa sylvestris kwam vroeger veel voor in wijngaarden op zuidhellingen en wordt daarom in Frankrijk *Tulipe de Vigne* genoemd en Weinbergtulpe in het Duitstalig deel van Europa.

Al vroeg ontdekte men dat deze tulpen sterk kunnen gaan woekeren

als ze in een tuin geplant worden. Dit blijkt ook uit het feit dat de bostulp in wijngaarden vroeger werd gezien als een lastig onkruid. Tegenwoordig is de onkruidbestrijding zo effectief dat de bostulp in wijngaarden alleen nog voorkomt als hij beschermd wordt, zoals in de omgeving van Poligny in Frankrijk.

De tulpen van Ternaard

De bostulp komt in Nederland o.a. verwilderd voor in de provincie Friesland. In 1935 staat in het tijdschrift *De Levende Natuur* het artikel 'De Tulpen van Ternaard'. In Ternaard stonden twee States; De Aylva State stond naast de kerk en de Herwey State was daar niet ver vandaan. Beide States zijn in de 19e eeuw afgebroken. De tulpen zijn in het verleden waarschijnlijk als sier-

'Tulipe de vigne' in een wijngaard nabij Poligny

Kerkhof Grutte Tsjerke, Ternaard

plant aangeplant bij een State en hebben zich van daaruit verspreid in de omgeving.

In het artikel staat: *‘dat ze op sommige plaatsen op de korenakkers het koren dreigt te overwoekeren.’* even verderop staat: *‘In Ternaard groeien ze zoowel tusschen de heesters als tusschen het gras, op de tuinpaden en in de groentebedden. Ze vormen een zeer lastig onkruid, en groeien overal zeer menigvuldig, maar de meeste bloeien niet.’*

Afgezien van enkele particuliere tuinen en kleine gemeenteperkjes komt de plant tegenwoordig in Ternaard alleen nog voor op het kerkhof waar ze zeer uitbundig

groeit en bloeit. De Friese naam Wylde tulp doet haar naam dan ook eer aan.

Willem van Riemsdijk en Trudy van Riemsdijk-Zandee zijn initiatiefnemers van de Stinzenflora-monitor en oprichters van Stichting Stinze-Stiens.

Meer informatie:

www.stinze-stiens.nl

www.stinzenflorajournaal.nl

stinzenflora-monitor.nl

Open tuin Stinze Stiens

Zondag 30 maart en zaterdag 19 april.

13.00 u. Inloop Pakhûs praatje, opgave via de agenda (www.stinze-stiens.nl), toegang gratis.

14.00 u. Open tuin, vrij toegankelijk. Groepsbezoek: opgave via de website.

Epema State

Wandel mee met Tuinbaas Maarten Vos op zondagochtend 13 april om 10.30 u., start bij poortgebouw Epema State.

Toegang gratis, aanmelden niet nodig, ook is het state-eiland dan open.